

Aan

Staatssecretaris

nota

Beantwoording schriftelijke vragen over aanscherping
uitstootnormen fijnstof uit pluimveestallen

TER BESLISSING

Datum

2 mei 2023

Onze referentie

IENW/BSK-2023/106025

Opgesteld door

Bestuurskern

Dir Duurzame Leefomg & Circ

Economie

Marktprikkels en Agro

Beslistermijn

10-05-2023

Bijlage(n)

3

Aanleiding

Op 22 maart jl. heeft u vanuit de Tweede Kamer schriftelijke vragen ontvangen over uw brief van 2 februari inzake de aanscherping van uitstootnormen fijnstof uit pluimveestallen. In de bijlage geeft u een antwoord op deze vragen.

Geadviseerd besluit

Door ondertekening gaat u akkoord met de verzending van de brief aan de Tweede Kamer met daarin de beantwoording op de schriftelijke vragen. Omdat een deel van de vragen de verantwoordelijkheid van de minister van LNV betreft, zendt u de antwoorden mede namens hem.

Kernpunten

Samenvatting van de beantwoording:

- U licht toe waarom u pluimveedichte gemeenten aanwijst als 'hotspot' waar de verplichte emissiereductie 50% is in plaats van de 30% in de overige gebieden
- U antwoordt dat de verwachte gezondheidswinst van het sectorplan 7% lager is dan bij het reductieplan van eerdere bewindslieden het geval was
- U licht toe dat het draagvlak bij de sector voor de maatregelen in het sectorplan voor u belangrijk is en bij de keuze tussen het eerdere plan en het sectorplan is meegewogen
- U motiveert waarom u een deel van de wensen in het sectorplan niet hebt kunnen of willen overnemen, zoals het juridisch vastleggen van fijnstofemissieplannen en een vrijwaring voor toekomstige aanscherping van uitstootnormen
- U verschaft nadere informatie over de regelingen voor innovatie en investering van de minister van LNV
- U gaat in op de relatie van de te nemen maatregelen bij pluimveestallen met de (te herziene) normen van de EU Richtlijn luchtkwaliteit en de advieswaarden van de WHO (van 2005, aangescherpt 2021)

Krachtenveld

Het formuleren van de antwoorden is met ambtelijk LNV afgestemd. Instemming met verzending mede namens minister van LNV wordt parallel gevraagd.

De pluimveesector heeft 1 april aangekondigd nog een reactie te willen sturen op uw brief van 2 februari jl. en daar met ambtelijk IenW en LNV nog overleg over te willen hebben. De reactie is 4 april ontvangen; 19 april is die met hen besproken. Uit dit overleg zijn geen nieuwe beleidsalternatieven voortgekomen, wel zal aanvullende informatie over fijnstofconcentraties en gezondheidseffecten met de sectorpartijen worden gedeeld. Het stimuleren van het gebruik van emissiereductieplannen (waar fijnstof een onderdeel van is) zal in de landbouwakkoordoverleggen ter sprake komen.

Datum

2 mei 2023

Onze referentie

IENW/BSK-2023/106025

Opgesteld door Bestuurskern
Dir Duurzame Leefomg & Circ
Economie
Marktprikkels en Agro**Aan**

Staatssecretaris

Bijlage(n)

3

Toelichting*Politieke context*

De brief van 2 februari jl. is geagendeerd voor het CD leefomgeving van 17 mei. Een week voor die datum, zouden de antwoorden op de schriftelijke vragen daarom uiterlijk moeten worden verstuurd.

Informatie die niet openbaargemaakt kan worden

Niet van toepassing.

Bijlagen

Volgnummer	Naam	Informatie
1	Kamerbrief met Reactie op verslag van een schriftelijk overleg	
2	Onderliggende beslisnota bij de verzending van de Kamerbrief van 2 februari jl.	Deze onderliggende beslisnota was per abuis bij verzending van de Kamerbrief van 2 februari jl. niet meegestuurd
3	Aanscherping uitstootnormen fijnstof uit pluimveestallen	Inbreng SO: de vragen en opmerkingen vanuit de TK

OPENBAAR

TER BESLISSING

Aan Staatssecretaris
Van DGMI / Directie Duurzame Leefomgeving & Circulaire
Economie

nota

Sectorplan reductie fijnstof pluimveehouderij

Datum
24 oktober 2022

Onze referentie
IENW/BSK-2022/176718

Opgesteld door
Bestuurskern
Directoraat-Generaal Milieu en
Internationaal
Marktprikkels en Agro

Beslistermijn
1-11-2022

Bijlage(n)
5

Aanleiding

In 2017 werd geconstateerd dat circa 355.000 burgerwoningen binnen 250 meter van een veehouderij liggen en dat er een verband is tussen onder meer fijnstof en de gezondheid (o.a. longklachten) van mensen. Uitstoot uit pluimveestallen vormt een grote bron van fijnstof en daarom is als doel gesteld om dit in 2030 ten opzichte van 2016 te halveren. Hiertoe is in 2017 een generieke aanscherping van emissiegrenswaarden met tot 70% reductie voor nieuwbouw van grote stallen en tot 50% reductie voor bestaande en kleinere stallen aangekondigd¹ en opgenomen in het Schone Lucht Akkoord. Na de negatieve reactie van de pluimveesector hierop is in 2020 aan de pluimveesector gevraagd een alternatief op te stellen, dat in 2021 is aangeboden.

De kern van dit alternatief is een lagere generieke aanpak, aangevuld met een specifieke gebiedsgerichte aanpak met grotendeels gelijkblijvende eisen in de zogenaamde 'hotspots', waar de fijnstofuitstoot het hoogst is.

De keuze ligt voor om hetzij verder te gaan met de generieke aanpak of te kiezen voor het plan van de sector. De lange duur tussen aankondiging en reactie heeft een aantal oorzaken, waaronder de beoordeling van het sectorplan op onder meer emissiereductie en gezondheidswinst. Uw voorganger heeft toegezegd de Kamer over de keuze te informeren.² Uw besluit kan meegenomen worden in de Kamerbrief over stalregulering (mede namens LNV) die binnenkort aan u wordt voorgelegd.

Geadviseerd besluit

Ik adviseer u

- Te kiezen voor het sectorplan met een hotspotsaanpak, omdat de gezondheidseffecten in 2030 beperkt verschillen en hiervoor draagvlak is;
- De hotspots vast te stellen op basis van de door het RIVM opgestelde lijst met gemeenten in pluimveedichte gebieden, met ruimte voor maatwerk voor individuele gevallen;
- De hotspots en de daar geldende emissiegrenswaarden landelijk vast te leggen;
- De mogelijkheid tot reductie per installatie (erf) in plaats van per stal toe te staan tot 2033;

¹ Kamerstuk 28 973, nr. 191

² Kamerstuk 32 861, nr. 71

- Dit alles vast te leggen in het Besluit activiteiten leefomgeving (Bal);
- Een aantal voorstellen uit het sectorplan niet over te nemen:
  - Fijnstofemissieplannen geen juridische status te geven,
  - Geen vrijwaring van verdere aanscherpingen toe te zeggen;
- Uw besluit mee te nemen in de Kamerbrief over stalregulering (mede namens LNV) die binnenkort aan u wordt voorgelegd;
- De sector en decentrale overheden over uw besluit te informeren, voorafgaand aan de verzending van deze brief.

Datum

24 oktober 2022

Onze referentie

IENW/BSK-2022/176718

Bijlage(n)

5

Aan

Staatssecretaris

Van

DGMI/DLCE

Kernpunten

De beoogde halvering van fijnstofuitstoot uit pluimveestallen kan worden bereikt met een aanscherping van de staleisen voor fijnstof via emissiegrenswaarden met maximaal 70% reductie voor nieuwbouw en maximaal 50% reductie voor bestaande bouw.³ De pluimveesector kan zich niet vinden in generieke strengere eisen. In het sectoralternatief worden minder strenge generieke eisen voor nieuwe en bestaande stallen voorgesteld, dit wordt aangevuld met een gebiedsgerichte aanpak. In het sectorplan gaat het om een generieke reductie van 50% voor nieuwe stallen en 30% voor bestaande stallen. De beoogde gezondheidswinst zou volgens de sector toch kunnen worden gehaald met een zogenoemde hotspotsaanpak. In deze hotspots wordt ook voor bestaande stallen 50% reductie vereist. Met dit plan wordt naar schatting in 2030 de fijnstofemissie gereduceerd met 50% in hotspots en met 36% daarbuiten. Zie ook bijlage 2 voor een vergelijkend overzicht. Het geadviseerd besluit is ambtelijk afgestemd met LNV.

Gezondheidseffecten

In het Schone Lucht Akkoord is opgenomen dat een generieke normaanscherping of het sectorplan wordt uitgewerkt om de invloed van landbouw op de volksgezondheid te verminderen.⁴ Uit een vergelijking door het RIVM blijkt het verschil in verwachte gezondheidswinst tussen de eerder aangekondigde aanscherping en het sectorplan beperkt, namelijk 7% in 2030 voor de gezondheidseffecten van fijnstofuitstoot uit pluimveestallen. Na 2030 kan dit verschil oplopen, vanwege het verschil in eisen voor nieuwbouwstallen. Het reduceren van fijnstofuitstoot heeft weinig invloed op de stikstofuitstoot.

Eisen per installatie

In het sectorplan wordt voorgesteld om reductie per installatie (erf) te vereisen in plaats van per stal. Met de reductie voor de installatie worden de reductiedoelen gehaald, maar hoeft de veehouder niet in elke stal maatregelen te nemen. Na 2033 moeten de overgebleven stallen alsnog individueel voldoen, wat zorgt voor extra reductie. Onder voorwaarden kan dit voor zowel veehouder als omgeving gunstig zijn.⁵ Mits deze voorwaarden worden vastgelegd in het Besluit activiteiten leefomgeving (Bal) kunnen alle betrokkenen zich hierin vinden.

Juridische status fijnstofemissieplannen en vrijwaring na 2030

In het sectorplan speelt het fijnstofemissieplan (FEP) dat pluimveehouderijen kunnen opstellen een grote rol, onder andere voor toezicht en handhaving. Omgevingsdiensten vermoeden vanwege complexiteit problemen met handhaving

³ Zie bijlage 'Vergelijking gezondheidseffecten RIVM'

⁴ Kamerstuk 30 175, nr. 397 en Emissiereductie maatregelen Schone Lucht Akkoord (SLA), p. 36-37

⁵ Zie bijlage 'Reductie per erf: praktijkvoorbeelden'

van een FEP. Daarom wordt voorgesteld emissie-eisen op de gebruikelijke wijze vast te leggen in het Besluit activiteiten leefomgeving (Bal), zowel voor bedrijven binnen als buiten hotspots. Het FEP hoeft daarmee niet in wetgeving verankerd te worden, maar kan blijven dienen als een behulpzaam instrument voor de communicatie binnen de sector. Daarnaast wordt in het sectorplan voorgesteld bedrijven te vrijwaren van verdere aanscherpingen na 2030. Dit is juridisch niet mogelijk. In het sectorplan zijn vooral de eisen voor nieuwe stallen lager. Stallen hebben een lange levensduur waardoor het effect van de eisen aan nieuwe stallen vooral op de wat langere termijn zichtbaar wordt.

Datum

24 oktober 2022

Onze referentie

IENW/BSK-2022/176718

Bijlage(n)

5

Aan

Staatssecretaris

Van

DGMI/DLCE

Juridische randvoorwaarden

Volgens de Richtlijn industriële emissies (RIE) en de Omgevingswet moeten bedrijven de Beste Beschikbare Technieken (BBT) toepassen. Emissie-eisen moeten hier minimaal op aansluiten. Op basis van een verkenning voldoen deze percentages (50% voor nieuwe stallen en 30% voor bestaande stallen) hier momenteel aan. Bij de uitwerking van de regelgeving zal hieraan opnieuw moeten worden getoetst.

Financiële gevolgen pluimveehouders

In zowel de eerder aangekondigde regelgeving als het aangedragen alternatief zijn stalaanpassingen nodig om aan de aangescherpte emissiegrenswaarden te voldoen. Het geadviseerde sectorvoorstel bevat een minder hoge reductie-eis en daarmee minder hoge kosten. De mogelijkheid tot reductie per installatie (erf) zorgt er daarnaast voor dat kosten meer in het normale investeringsritme gemaakt kunnen worden.

Draagvlak bij sector, omgevingsdiensten en omwonenden

In het geadviseerd besluit wordt het voorstel van de sector op hoofdlijnen overgenomen, maar het wijkt af op een aantal onderdelen. De stikstofaanpak en de vogelgriep epidemie hebben de context voor de sector wel veranderd. Toch is de verwachting dat dit besluit op draagvlak bij de sector kan rekenen. Voor de pluimveebedrijven zelf is het belangrijk om niet 'als enige' aangesproken te worden op de concentratie fijnstof (PM10). Onder meer wegverkeer en industrie veroorzaken ook fijnstofemissie. In o.a. het Schone Lucht Akkoord zijn daarom ook voor die sectoren afspraken gemaakt. Goede communicatie hierover bevordert het draagvlak bij pluimveehouders.

Vanuit IPO, VNG en de omgevingsdiensten is er steun voor een hotspotsaanpak als aan een aantal voorwaarden wordt voldaan: vastlegging van hotspots en eisen in het Bal en geen formele rol voor het fijnstofemissieplan in vergunningen. De omgevingsdiensten hechten waarde aan draagvlak in de sector.

Voor omwonenden zorgt het aanscherpen van de maximale fijnstofuitstoot voor een schonere en gezondere lucht, dit leidt tot een afname van longklachten en andere gezondheidseffecten. Het sectorplan leidt tot een beperkt lagere reductie dan de generieke aanscherping (naar schatting 7%). Het sectorplan richt zich met name op de gebieden waar de invloed van pluimvee op gezondheid het grootst is en heeft daar ook het meeste effect. Dit plan draagt minder bij aan het behalen van de SLA-doelstellingen, maar het draagvlak zorgt ervoor dat de uitvoering ervan kansrijker is.

Informatie die niet openbaar gemaakt kan worden

Niet van toepassing.

Datum

24 oktober 2022

Onze referentie

IENW/BSK-2022/176718

Bijlagen

Volg-nummer	Naam	Informatie
1	Sectorplan: Aanpak van de pluimveesector voor reductie van de emissie van fijnstof (PM10)	Voorstel van de sector.
2	Vergelijkend overzicht	Tabel waarin het huidige beleid, het eerdere voorstel, het sectorplan en het geadviseerd besluit worden vergeleken
3	Afspraken ambtelijk overleg 22 maart 2022	Afspraken tussen sector en ambtelijk IenW/LNV m.b.t. proces.
4	Reductie per erf: praktijkvoorbeelden	Voorbeelden van de sector waarin reductiedoelen per erf per saldo positief uitpakken
5	Vergelijking gezondheidseffecten RIVM	Inschattingen van het RIVM t.a.v. de te verwachten gezondheidseffecten.

Bijlage(n)

5

Aan

Staatssecretaris

Van

DGMI/DLCE

2021

Aanpak van de pluimveesector voor reductie van de emissie van fijnstof (PM10)

Aanpak van de pluimveesector voor reductie van de emissie van fijnstof (PM10)

LTO/NOP en NVP

Juni 2021

Voorwoord

In 2017 heeft de landelijke overheid aangekondigd een wettelijke regeling voor de fijnstofemissie (PM10) uit de pluimveehouderij te willen vaststellen waarin landelijk 50 % reductie in bestaande stallen en 70 % reductie bij nieuwbouw wordt opgelegd, uiterlijk te realiseren in 2030. Na het nodige overleg is de pluimveesector de mogelijkheid geboden een eigen sectorplan, als mogelijk alternatief, op te stellen, dat zou moeten leiden tot een vergelijkbare gezondheidswinst als met de wettelijke regeling wordt beoogd.

In oktober 2020 is de pluimveesector hier actief mee aan de slag gegaan, na goedkeuring door de ministeries van LNV en I&W van een door de sector opgesteld Plan van Aanpak. Vanuit de pluimveesector is een kernteam samengesteld voor de uitwerking van het sectorplan. Dit team bestond uit: Ernest Bokkers (LTO/NOP), Hennie de Haan (NVP), Aalt den Herder (NVP), Eric Hubers (tot einde 2020; LTO/NOP), Kees de Jong (vanaf 2021; LTO/NOP) en ondergetekende. Marloes Busscher en Jette Visser (beiden AVINED) hebben tijdens het gehele traject de secretariële ondersteuning verzorgd. Ferry Leenstra (voorheen WUR) was bereid de verwoording van het sectorplan op zich te nemen. Allen: hartelijk dank voor de prettige en efficiënte manier van samenwerken! Het vele overleggen en de vele besprekingen met externen, alles via online vergaderen, heeft m.i. geresulteerd in een plan dat, met een landelijke regeling en aanvullend een gebiedsgerichte aanpak, leidt tot een doelmatige en gerichte bijdrage aan het Schone Lucht Akkoord.

Vanaf november 2020 is in diverse werkgroepen "het net opgehaald" met betrekking tot de beschikbare kennis en lopende initiatieven gericht op fijnstof. Vervolgens hebben diverse besprekingen plaatsgevonden met vertegenwoordigers van gemeenten, omgevingsdiensten, provincies en de sector. In totaal hebben 36 deskundigen een bijdrage geleverd, waarvoor hartelijk dank! Uw inbreng heeft ons enorm geholpen in het verkrijgen van inzicht in deze complexe materie, waarbij het duidelijk werd dat er al heel veel kennis beschikbaar is, maar dat er ook nog sprake is van diverse kennisleemtes. Ook werd duidelijk hoe ingewikkeld de huidige wet- en regelgeving m.b.t. het vergunningenbeleid in elkaar steekt.

In het korte tijdsbestek was het niet mogelijk alle aspecten tot in detail uit te werken, zoals bijvoorbeeld de definitieve vaststelling van "hotspots" en het vervolgens nauwkeurig doorrekenen van de te verwachten totale reductie in PM10 emissies. Dat zijn de eerste stappen die gezet gaan worden bij accordering van het sectorplan door de betrokken ministeries.

Ik wens dat de pluimveesector de kans wordt geboden dit gedegen plan tot uitvoering te brengen. Ik ben ervan overtuigd dat het voorgestelde beleid en de samenwerking met alle betrokken partijen leidt tot een optimaal resultaat, op korte termijn, met doelmatige inzet van middelen, afgestemd op de situatie en het investeringsritme van de ondernemingen.

Jan Workamp, AviConsult, 30 juni 2021
Kartrekker Sectorplan Fijnstofreductie pluimvee

Inhoud

Voorwoord	2
1. Inleiding	4
2. Sectorplan	8
3. Verwachte resultaten	18
4. Kennisbehoefte	20
Bijlagen	
1. Uitgangspunten voor emissie van PM10	21
2. Lijst van pluimveedichte gemeenten	22
3. Uitwerking van het opstellen van Fijnstof Emissie Plannen	24
4. Lijst met personen die een bijdrage hebben geleverd aan de totstandkoming van het sectorplan	26

1. Inleiding

1.1 Inhoudelijk: achtergrond fijnstof problematiek

Te hoge gehalten aan fijnstof in de lucht zijn een risico voor de volksgezondheid. De Europese Richtlijn voor luchtkwaliteit bevat reductiedoelen voor de lidstaten, zie voor de Nederlandse uitwerking <https://www.infomil.nl/onderwerpen/lucht-water/lucht/nec-stoffen/>. Daarin is speciale aandacht voor PM_{2,5}, omdat deze fijne fractie dieper in de luchtwegen terecht komt. Het aandeel PM_{2,5} in de totale PM₁₀-emissie uit pluimveestallen is met ca. 4% (Aarnink et al., 2011: <https://edepot.wur.nl/171536>) gering. Het beleid voor reductie van emissie van fijnstof in de pluimveehouderij richt zich derhalve op PM₁₀.

De EU-richtlijn geeft aan dat PM₁₀ onder de 40 µg/m³ moet blijven. De WHO hanteert 20 µg/m³. De lokale overheid heeft de verantwoordelijkheid in het vergunningenbeleid eisen te stellen aan de emissie van PM₁₀ vanuit bedrijven (WABO, Wet Algemene Bepalingen Omgevingsrecht).

Fijnstof komt van diverse bronnen, waaronder de landbouw. Circa de helft van het fijnstof in de Nederlandse lucht is afkomstig uit het buitenland. Van de PM₁₀, die in Nederland wordt geëmitteerd, was in 2019 circa 20% afkomstig van de landbouw in totaal en 14% van pluimvee (www.emissieregistratie.nl). Verkeer, houtstook en industriële processen zijn andere belangrijke bronnen. De pluimveesector wil meehelpen de emissie van fijnstof (PM₁₀) te reduceren, om op die manier bij te dragen aan een nog gezondere leefomgeving.

Er zijn enkele gemeenten in Nederland met pluimvee waar de WHO-normen voor fijnstof (PM₁₀) worden overschreden. Tevens zijn er enkele gemeenten waar de 24-uurs-norm voor fijnstofconcentratie van PM₁₀ één of meer dagen per jaar wordt overschreden. Lokaal of regionaal overschrijden van de blootstelling aan de WHO norm (PM₁₀) wordt in het vervolg aangeduid als 'hotspot' (zie paragraaf 2.2). De gemeenten met een of meer hotspots liggen in de provincies Limburg, Noord-Brabant, Gelderland, Overijssel en Utrecht. Investerings in reductie van de emissie van fijnstof uit de pluimveehouderij leveren per eenheid reductie daar de meeste gezondheidswinst op. Daarom wil de pluimveesector daar een extra reductie in emissie van PM₁₀ realiseren, naast een reductie in emissie bij alle pluimveebedrijven in Nederland om mede verantwoordelijkheid te nemen bij het verlagen van achtergrondconcentraties van PM₁₀.

De rijksoverheid stelde in 2017 voor een wettelijke regeling aan de pluimveesector op te leggen, waarbij generiek bij nieuwbouw pluimveebedrijven 70% reductie in fijnstofemissie (PM₁₀) moeten behalen en bestaande bedrijven (al dan niet bij renovatie) 50%. In 2030 zouden alle bedrijven aan deze wettelijke regeling moeten hebben voldaan. Aspecten

1. Inleiding

als technische haalbaarheid en betaalbaarheid voor de pluimveebedrijven zijn daarbij niet benoemd.

De pluimveesector wil in overleg met de nationale en lokale overheden afspraken maken hoe een voor gezondheidswinst gewenste reductie in emissie van fijnstof (PM10) zo efficiënt en snel mogelijk bereikt kan worden. Daarvoor stellen LTO/NOP en NVP een combinatie van nationale regelgeving en lokaal c.q. gebiedsgericht maatwerk voor. In dit sectorplan geeft de pluimveesector aan hoe de pluimveesector verantwoordelijkheid neemt voor gezondheidswinst door reductie van de emissie van PM10, welke condities nodig en stimuleringsmaatregelen wenselijk zijn, wat de verwachte resultaten zijn en hoe die gemonitord worden. Het sectorplan is opgesteld door een kerngroep van bestuurders van LTO/NOP en NVP en geaccordeerd na raadpleging van besturen en leden.

1.2 Proces en verzamelde informatie

Plan van Aanpak

De pluimveesector heeft in overleg met de Ministeries van I&W en LNV een plan van aanpak opgesteld om tot het sectorplan te komen. Dit plan is in oktober 2020 door betrokkenen vastgesteld en gestart. Het plan van aanpak voorzag in:

Werkgroepen en gesprekken

Voor het opstellen van het sectorplan is in een aantal werkgroepbijeenkomsten de feitelijke situatie zo goed mogelijk in beeld gebracht. Daarnaast zijn in gesprekken met beleidsmedewerkers van de provincies Gelderland, Noord-Brabant en Limburg, medewerkers van 'pluimveegemeenten' en medewerkers van betrokken omgevingsdiensten gesprekken gevoerd over een mogelijke aanpak c.q. lokaal maatwerk. De 'oogst' van de werkgroepen en de andere gesprekken is kort samengevat:

- De uitstoot uit de pluimveesector wordt berekend op grond van gegevens als weergegeven in de Omgevingsvergunning (incl. Omgevingsvergunning Beperkte Milieutoets) van het bedrijf. Voor een juiste weergave van de emissie is het belangrijk dat die (gemeentelijke) bestanden up to date zijn. Dat blijkt nu niet altijd het geval.
- Pluimveehouders horen (net als alle andere ondernemers) hun vergunde situatie op orde te houden, zodat ze voldoende ruimte hebben en houden om te ondernemen. Echter, van ondernemers kan niet worden gevraagd dat ze legaal verkregen / vergunde ruimte inperken. De ervaring leert dat voorlopers nadeel en/of extra hinder ondervinden van toekomstige aanscherpingen van normen, o.a. ten aanzien van

1. Inleiding

emissies. Er is nu nog geen (lokaal) instrument, om te zorgen dat bedrijven hun vergunning regelmatig updaten.

- Tot en met 2018 werd de emissie van pluimveebedrijven berekend op grond van het aantal dieren als vermeld in de vergunning. Vanaf 2019 wordt gerekend met de aantallen dieren uit de I&R-database (werkelijk aanwezig aantal).
- Nu komen alleen brongerichte maatregelen voor subsidie in aanmerking, terwijl het aantal effectieve en betaalbare technieken daarvoor beperkt is. Echter, er zijn en worden klimaatbeheersingssystemen ontwikkeld, die zorgen voor aanzienlijke reductie van de emissie van (o.a.) fijnstof en in de praktijk tevens blijken te leiden tot verbetering van het binnenklimaat. Zulke systemen worden niet als 'brongericht' gezien. Het is wenselijk dergelijke kostbare systemen wel voor subsidie in aanmerking te laten komen in verband met integrale verduurzaming en om extra reductie in de emissie van fijnstof te realiseren. De ondernemer krijgt zo meer opties om fijnstof te reduceren en zal investeren in technieken en maatregelen die passen binnen zijn/haar bedrijfsvoering en exploitatie (groen doen, zonder rood te staan).
- Bij verplichten van maatregelen moet rekening gehouden worden met de investeringscyclus van een bedrijf en met een redelijke terugverdientijd van de investering, die voor die maatregel nodig is.
- Pluimveebedrijven met meer dan 40.000 dierplaatsen zijn aangewezen als IPPC-bedrijven. Conform Europese regelgeving, die Nederland moet implementeren, moeten deze bedrijven vanaf 01-01-2021 voor emissiereductie zgn. Best Beschikbare en Technieken (BBT)¹ toepassen. Conform deze EU regelgeving geeft het bevoegd gezag (nationale of lokale overheid) richting aan de toepassing van BBT op basis van specifieke omstandigheden. De verantwoordelijkheid voor handhaving van deze richtlijn ligt bij de gemeenten.
- In het Besluit Emissiearme Huisvesting (01-08-2015) zijn de randvoorwaarden voor BBT beschreven en wordt aangegeven welk percentage reductie bij nieuwbouw en renovatie haalbaar en betaalbaar is. De lijst met technieken met vastgestelde reductiefactoren (Rav-lijst/landelijke lijst fijnstof reducerende technieken) wordt regelmatig aan de stand van de technieken aangepast².
- PM10 is relatief grof fijnstof dat binnen hooguit enkele honderden meters van een stal neerslaat.

---

¹ <https://www.infomil.nl/onderwerpen/duurzaamheid-energie/ippc-installaties/brefs-bbt-conclusies/intensieve-veehouderij/>

² <https://www.infomil.nl/onderwerpen/landbouw/stof/nieuws-stof/nieuwsberichten-stof/emissiefactoren-fijnstof-veehouderij-gepubliceerd/>

1. Inleiding

- Er is een beperkt aantal gemeenten waar pluimvee op gemeentelijk niveau significant bijdraagt aan overschrijding van de WHO-norm voor de fijnstofconcentratie op jaarbasis. Daarnaast zijn er enkele gemeenten waar pluimvee bijdraagt aan overschrijding van de etmaalconcentratie op meer dan 30 dagen/jaar. Gaandeweg de gesprekken is het beeld ontstaan dat additioneel in nog circa 30 gemeenten (zie Bijlage 2) pluimvee bijdraagt aan het zeer lokaal overschrijden van luchtkwaliteitsnormen.
- Gezondheidswinst door reductie van fijnstofemissie is met name te behalen in gebieden met een hoge fijnstofconcentratie en gevoelige objecten (woningen, instellingen, waar mensen aan dat fijnstof worden blootgesteld). Bij lagere concentraties levert verdere reductie naar verhouding tot de daarvoor vereiste investeringen weinig additionele gezondheidswinst op.
- Gemeenten hechten aan maatwerk binnen de gemeente, waarbij alleen die delen van de gemeente waar pluimvee significant bijdraagt aan de belasting van gevoelige objecten met fijnstof (woningen, scholen, instellingen, etc.) als hotspot worden aangewezen.
- Provincies en gemeenten hebben met hun rol in het opstellen van een Omgevingsvisie (provincie) en een Omgevingsplan (gemeente) de wettelijke middelen om voor hotspots maatwerk te organiseren en te borgen, zoals beoogd met dit sectorplan gericht op reductie van emissie van PM10 uit de pluimveehouderij. Momenteel wordt in de regio Foodvalley met lokaal beleid geëxperimenteerd. Het Schone Lucht Akkoord en ook de Omgevingswet (OW) en het Besluit Activiteiten Leefomgeving (BAL) worden daarvoor als handvat gebruikt. De pluimveesector wil samen met 'pluimveegemeenten' en de provincies waar deze gemeenten liggen dit lokale beleid uitwerken. Dit zou ook als pilot onder het Schone Lucht Akkoord uitgevoerd kunnen worden.
- Betrokken gemeenten en omgevingsdiensten geven aan, dat hun personele capaciteit momenteel (te) beperkt is voor het actualiseren van vergunningen en de aanpak van de fijnstofproblematiek met pluimveebedrijven en dat zij daarvoor dus graag samen willen werken met de pluimveesector.
- Het Schone Lucht Akkoord (SLA) biedt goede aangrijpingspunten om de samenwerking tussen provincies, gemeenten en pluimveesector vorm te geven en te faciliteren.

2. Sectorplan

2.1 Sectorplan concreet

2.1.1 Algemene aspecten en landelijke aanpak

- Er komt een wettelijke, landelijke, generieke regeling, waarbij ten opzichte van de huidige standaardemissiefactor voor de betreffende pluimveesoort en huisvestingssysteem een minimaal percentage reductie van PM10 verplicht is. Bijlage 1 geeft een overzicht van de huidige standaardemissiefactoren voor de verschillende types pluimvee en houderijsystemen. In geval van nieuwbouw³ (na 1 januari 2022) geldt een reductie-eis van 50 % voor de betreffende stal(len); voor bestaande stallen geldt dat uiterlijk 31 december 2030 minimaal 30 % fijnstof(PM10)reductie wordt gerealiseerd. Momenteel zijn niet voor alle diertypen (zoals bijv. eenden, opfok en kalkoenen) betaalbare technieken op de Rav-lijst beschikbaar. In dat geval wordt uitgegaan van maatwerk, rekening houdend met nieuwe technische ontwikkelingen.
- Het uitgangsniveau voor de berekening van de emissiereductie van fijnstof (PM10) van een bedrijf is de standaardemissie van PM10 per stalsysteem, zoals vermeld in de vergunning in 2016. Alle maatregelen worden gebaseerd op dit uitgangsniveau. Bedrijven die al voor de ingang van het sectorplan emissiereducerende technieken toegepast hadden, houden hun referentiewaarde en lopen niet het risico dat ze als voorloper uiteindelijk extra gekort worden. Dit wordt in de wettelijke regeling geborgd. Als voorbeeld: een pluimveehouder (buiten een hotspotgebied) die al eerder heeft geïnvesteerd in 30% of meer fijnstofreductie voldoet aan de nieuwe reductie-eis.
- De reductiedoelen m.b.t. emissie van PM10 worden per adres (postcode + huisnummer) gerealiseerd. Bedrijven met meer stallen op dat adres mogen reducties boven de 50% resp. 30% in een stal verrekenen met de taakstelling voor de andere stallen. Zo worden bedrijven gestimuleerd maximaal te investeren in sterk reducerende technieken in een passend investeringsritme.
- Bedrijven die omschakelen naar een, bijvoorbeeld vanwege dierenwelzijn, maatschappelijk gewenst systeem gaan voor hun reductietaak uit van de in 2016 geldende emissiefactor van dat maatschappelijk gewenste systeem.
- Het berekenen van de fijnstofemissie wordt in de toekomst mogelijk aangevuld met een systeem, waarbij de emissie van een bedrijf daadwerkelijk wordt gemeten. Het vergunningstelsel kan dan van middel- naar doelvoorschriften gaan (zie advies Taskforce versnelling innovatie stalsystemen), waarbij de pluimveehouder de keuze heeft tussen gemeten dan wel forfaitair berekende emissie van fijnstof. In het geval dat

---

³ Onder nieuwbouw wordt verstaan dat vanaf de fundering nieuw gebouwd wordt. Als de muren en/of (spanten)constructie blijven staan is sprake van renovatie van een bestaande stal.

2. Sectorplan

later hogere emissiefactoren voor fijnstof vastgesteld zouden worden, wordt het referentieniveau van 2016 (de huidige standaard emissiefactor) daar op aangepast en dit wordt in de nationale regelgeving geborgd.

- De nationale regelgeving garandeert, dat het voor de emissiereductie gaat om einddoelen. Het is niet wenselijk om 'de finishlijn' gaandeweg te verplaatsen (bijvoorbeeld doordat de emissie van PM10 uit andere bronnen toeneemt), tenzij nieuwe algemeen aanvaarde wetenschappelijke inzichten daartoe 'dwingen'.

Figuur 1 Opstelling meetapparatuur fijnstof bij een droogfiltersysteem in een leghennenstal, foto WUR

2.1.2 Hotspotbenadering, lokaal maatwerk

- Naast bovenstaande nationale regelgeving wordt door betrokken gemeenten een gebiedsgerichte benadering (hotspots) ingesteld, met als algemeen uitgangspunt: minimaal 50 % reductie per adres bij zowel nieuwbouw (vanaf 1-1-2022) als voor bestaande stallen (uiterlijk gerealiseerd per 1-1-2028). Daarnaast kunnen gemeenten voor lokale 'knelgevallen' (een of enkele bedrijven) specifiek maatwerk doorvoeren.
- Via het SLA wordt getracht de lokale regelgeving waar mogelijk te uniformeren.
- Deze benadering zal voor locaties, waar de WHO-norm wordt overschreden, leiden tot een doelmatige bijdrage vanuit de pluimveesector aan het behalen van de WHO-norm.
- Pluimvee is momenteel in de gemeenten waar nu de WHO-norm wordt overschreden, verantwoordelijk voor 4% tot maximaal 12% van de totale fijnstof (PM10) belasting. Via het sectorplan neemt de pluimveehouderij haar verantwoordelijkheid en levert ze een bijdrage aan het behalen van de WHO-norm in de hotspotlocaties, die groter is dan

2. Sectorplan

haar aandeel. Gegeven het aandeel van maximaal 12% van de totale fijnstofbelasting kan de pluimveehouderij niet alleen de verantwoordelijkheid nemen voor het halen van de WHO-norm. Daarom onderschrijft de sector het belang van het SLA en reductie vanuit alle PM10 bronnen.

- De pluimveesector wil met de gemeenten waar pluimvee significant bijdraagt aan een 'hotspot' voor emissie van fijnstof samenwerken. De gemeenten benaderen daartoe de pluimveebedrijven in de hotspots in hun gemeente en vragen hen een Fijnstof Emissie Plan (FEP) op te stellen⁴, dat is gericht op het tijdig halen van de reductiedoelen. Op grond van de zorgplicht uit de Omgevingswet valt dit binnen de bevoegdheden van gemeenten. De bedrijven kunnen bij het opstellen van hun FEP hulp krijgen via de pluimveesector. Het Praktijkcentrum Emissiereductie Veehouderij zou die ondersteuning uit kunnen voeren. De werkwijze voor het opstellen van een FEP wordt in een pilot uitgewerkt.
- Als pilot wordt daarom in de 2^e helft van 2021 met inzet van het eigen netwerk van de pluimveesector en in overleg met de betrokkenen en in samenwerking met het Praktijkcentrum Emissiereductie Veehouderij (PEV) voor 10-15 bedrijven op bedrijfsniveau een Fijnstof-Emissie-Plan (FEP) uitgewerkt. De bedrijven in deze pilot zijn verdeeld over de provincies Gelderland, Noord Brabant en Limburg. Doelstelling van dit FEP is tweeledig: enerzijds inzicht verkrijgen in de actuele situatie wat betreft emissie van fijnstof van bedrijven binnen de hotspots en anderzijds de pluimveehouder inzicht verschaffen in zijn/haar PM10 reductiedoel en de wijze waarop dit behaald kan worden binnen de gestelde termijn, rekening houdend met het investeringsritme en toekomstplannen van de ondernemer.

Na evaluatie van de pilot en mogelijke aanpassingen wordt het opstellen van FEP's vervolgens vanaf 2022 verder uitgerold naar alle pluimveebedrijven in de benoemde hotspots. Ook bedrijven buiten de hotspots kunnen het FEP-format en de beschikbare informatie gebruiken voor het realiseren van hun emissiereductie.

- In de tweede helft van 2021 zorgt de pluimveesector voor een informatiecampagne onder alle pluimveehouders in en buiten hotspots, zowel via media als via (digitale) bijeenkomsten gericht op specifieke doelgroepen. LTO/NOP en NVP benaderen daarvoor hun leden, maar de informatie en bijeenkomsten zijn ook toegankelijk voor ongeorganiseerde pluimveehouders. De pluimveesector maakt deze zomer een uitvoeringsplan en begroting voor de informatiecampagne.

---

⁴ Wij achten, vanwege privacywetgeving, de kans klein dat de pluimveesector zelf de NAW-gegevens van pluimveebedrijven in de hotspots mag hebben en gebruiken. Daarom zal de gemeente de pluimveebedrijven moeten benaderen.

2. Sectorplan

- De gemeenten met hotspots nemen het tijdig opstellen van een FEP voor betrokken pluimveebedrijven op in hun Omgevingsplan en nodigen tijdig de betrokken pluimveebedrijven uit hun FEP aan te leveren. In de uitnodiging wordt aangegeven dat het bedrijf ondersteuning vanuit de pluimveesector kan krijgen om het FEP op te stellen. De gemeenten houden een overzicht bij van aangeschreven bedrijven en van ingeleverde FEP's.
- Voor de ondersteuning van de bedrijven bij het opstellen van hun FEP maakt de pluimveesector op grond van de pilot en de aantallen pluimveebedrijven die een FEP op moeten stellen een uitvoeringsplan incl. begroting. Qua kennis en ervaring kan de uitvoering bij het PEV neergelegd worden.
- In Bijlage 3 is de opzet, organisatie en uitvoering van het opstellen van de FEP's samengevat.
- De pluimveesector vraagt de bedrijven een kopie van hun FEP aan te leveren bij de pluimveesector en houdt daar een overzicht van bij. Jaarlijks rapporteert de pluimveesector over de resultaten van de begeleiding van bedrijven bij het opstellen van FEP's en de aangeleverde FEP's.
- In 2026 wordt een evaluatie van het sectorplan uitgevoerd door betrokken gemeenten. Daartoe wordt nagegaan of alle aangeschreven pluimveebedrijven een FEP ingeleverd hebben en waar dat wel en waar niet tot een aanpassing in de vergunning en in het bedrijf heeft geleid. Op grond van realisatie van die aanpassingen in de vergunning wordt de reductie in emissie van PM10 in de hotspots vanuit de betrokken pluimveebedrijven gerapporteerd. De landelijke bijdrage van pluimvee aan de emissie van PM10 in Nederland overall en per locatie volgt uit de landelijke monitoring door RIVM. In de tweede helft van 2025 wordt de werkwijze voor de evaluatie uitgewerkt in overleg tussen alle betrokken partijen.
- In de hotspotgebieden worden uiterlijk in 2026 de pluimveehouders, die nog niet aantoonbaar zijn gestart met PM10 reductie, opnieuw door de gemeente aangeschreven en kunnen zij wederom hulp krijgen vanuit de pluimveesector.
- De overheid wenst zekerheid over het behalen van de beoogde PM10 reductie. Daartoe bereidt zij regelgeving voor met generieke reductie-eisen voor overbelaste situaties. Die wordt van kracht wanneer blijkt dat de beoogde reducties op basis van het sectorplan niet zijn behaald. Deze regelgeving geldt dan alleen voor bedrijven, die hun fijnstofemissie van 2016 nog niet of onvoldoende hebben gereduceerd. Zij hebben dan vanaf 2026 nog twee jaar om te zorgen voor voldoende reductie van fijnstofemissie. Dit kan passen in een SLA pilot.

2. Sectorplan

2.2. Definitie en selectie hotspots voor emissie van PM10⁵

Gemeenten met veel pluimvee en lokale overschrijding van WHO-normen voor de PM10-concentratie hechten aan lokaal maatwerk en kiezen niet voor een generieke maatregel voor de hele gemeente. In de betrokken gemeenten moeten daarom de hotspots geselecteerd worden.

Gemeenten van de lijst, die als pluimveedichte gemeente zijn aangewezen voor de investeringsmodule van de subsidieregeling brongerichte maatregelen veehouderij (Bijlage 2) vormen het uitgangspunt. Daarnaast kunnen gemeenten zich aanmelden om mee te doen als ze knelpunten hebben met pluimveebedrijven en fijnstof (PM10). Vervolgens zijn de selectiecriteria voor hotspots waar pluimveebedrijven verplicht worden tot opstellen en uitvoeren van een FEP:

- Gebieden met gevoelige objecten (woningen, scholen, instellingen, etc.) waarbij de PM10 concentratie op de gevel gemiddeld per jaar hoger dan 20 µg/m³ is en
- Waarbij in dat gebied plus een schil van 250m daar omheen commercieel pluimvee wordt gehouden⁶ en
- Waarbij die pluimveebedrijven gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor meer dan 0,4 µg/m³ PM10 (dus meer dan 2% van een concentratie PM 10 van 20 µg/m³ of hoger, de grens waarbij Niet in Betekenende Mate (NIBM) geldt).

Dat gebeurt door de kaart met pluimveelocaties (in beheer bij RVO) en de kaart met bebouwingsfuncties op de luchtkwaliteitskaart van 2019 (2020 is door Covid een te afwijkend jaar) van RIVM in de betrokken gemeenten te leggen.

De betrokken gemeenten geven aan of zij instemmen met die hotspots en mee willen doen aan het sectorplan. Daarnaast kunnen gemeenten knelpunten aanwijzen. Knelpunten zijn locaties met een enkel pluimveebedrijf, dat bij gevoelige objecten bijdraagt aan een jaarconcentratie van PM10 boven de 20 µg/m³, of bijdraagt aan meer dan 30 dagen/jaar overschrijding van de toegestane piekbelasting van PM10 per dag. Alle pluimveebedrijven in vastgestelde hotspots en knelpunten zijn onderdeel van het sectorplan voor lokaal maatwerk. De gemeente schrijft vervolgens de bedrijven aan om een FEP op te stellen en uit te voeren. Vanwege privacywetgeving kan de pluimveesector zelf deze bedrijven niet rechtstreeks benaderen.

---

⁵ Kan nog aangepast worden op grond van uitvoering van de opdracht door RIVM om de hotspots te definiëren.

⁶ PM10 uit pluimveestallen kan ruim 200 m door de lucht reizen (<https://edepot.wur.nl/385497>, Tabel 14)

2. Sectorplan

2.3. Kritische succesfactoren en verwachte bijdrage per betrokken partij

Succesvolle uitvoering van de aanpak van de pluimveesector voor reductie van de emissie van PM10 is afhankelijk van een aantal factoren buiten de directe invloedssfeer van de pluimveesector. Hieronder zijn zulke factoren benoemd. Vervolgens wordt aangegeven welke bijdrage van de betrokken partijen gevraagd wordt.

Algemeen

- Commitment voor de beoogde aanpak (landelijk en lokaal) van de betrokken partijen: gemeenten, omgevingsdiensten, provincies en ministerie van LNV en I&W en natuurlijk de pluimveehouders zelf is essentieel. In de voorbereidende en de afsluitende bijeenkomsten met (medewerkers van) gemeenten, omgevingsdiensten en provincies hebben wij ambtelijke en bestuurlijke bereidheid en enthousiasme ervaren, omdat er een werkbaar instrument ligt, waarmee aan de keukentafel de weg naar de toekomst herkenbaar en bespreekbaar wordt gemaakt.
- Betrokken gemeenten regelen via hun Omgevingsplan dat pluimveebedrijven in hotspots en knelpunten een Fijnstof Emissie Plan opstellen en uitvoeren.
- Om pluimveebedrijven daadwerkelijk te stimuleren snel te investeren in emissie-reducerende technieken zijn subsidie- en belastingfaciliteiten wenselijk. De investeringsmodule van de subsidieregeling brongerichte maatregelen veehouderij wordt voor reductie van emissie van fijnstof voor de pluimveesector jaarlijks opengesteld maar uiterlijk tot en met 2028 om bedrijven te stimuleren tijdig te reageren. De subsidiemogelijkheden moeten gelden voor zowel de bedrijven in de hotspots als voor de bedrijven daarbuiten. Een staffeling in de subsidie- en/of fiscale maatregelen, met voorrang voor de hotspots en voor hogere reducties dan het minimum is het overwegen waard.
- De lijst met subsidiabele technieken wordt uitgebreid, zowel met puur brongerichte maatregelen als met nieuwe klimaatbeheersingsystemen met een bewezen reductie van fijnstofemissie.
- Bij verplichten van maatregelen moet rekening gehouden worden met de investeringscyclus van een bedrijf, met een redelijke terugverdientijd van de investering, die voor die maatregel nodig is en met de jaarlijkse exploitatiekosten van die maatregel.
- Als bedrijven al emissiereducerende technieken hebben gerealiseerd, geldt dat voor hun taakstelling, zodat voorlopers niet gestraft worden.

2. Sectorplan

- Als bedrijven omschakelen naar een maatschappelijk gewenst houderijsysteem met een hogere standaardemissie aan PM10, kunnen zij voor hun taakstelling uitgaan van dat houderijsysteem.
- Er komt voor betrokken gemeenten en de pluimveesector personele capaciteit en budget beschikbaar voor de pilot en de voorlichtingscampagne.
- Er komt capaciteit beschikbaar voor betrokken gemeenten om het opstellen en implementeren van FEP's toe te passen, qua organisatie, uitvoering en verwerking van de data en voor de pluimveesector om betrokken pluimveebedrijven te bezoeken, voor te lichten en te assisteren om hun FEP in te vullen.

Figuur 2 Stofafzetting bij een fijnstofreducerende techniek, foto Serutech

2. Sectorplan

Welke bijdrage wordt van welke partij gevraagd voor een succesvolle uitvoering van het sectorplan?

Landelijke overheid

Van de ministeries van LNV en I&W wordt gevraagd:

- De onderdelen, waarvoor binnen dit sectorplan wordt uitgegaan van een wettelijke basis, vast te leggen in een wettelijke regeling.
- Beleidsmatig en financieel te blijven faciliteren bij het ontwikkelen en onafhankelijk beoordelen van technieken voor reductie van fijnstof-emissie op effectiviteit en daarmee bij het beschikbaar komen van geschikte technieken voor pluimveebedrijven om fijnstof te reduceren.
- Budget beschikbaar te stellen voor het ontwikkelen, organiseren en uitvoeren van het Fijnstof Emissie Plan voor de uitvoerende overheden en de ondersteuning vanuit de pluimveesector. Na vaststellen van de hotspots en knelpunten kan de pluimveesector een begroting opstellen voor hun aandeel in het begeleiden van het opstellen van Fijnstof Emissie Plannen voor de pluimveebedrijven in de hotspots en de knelpunten.
- Pluimveehouders te stimuleren tijdig hun bedrijf aan te passen met subsidie- en fiscale regelingen. Als voorbeeld: de investeringsmodule van de subsidieregeling brongerichte maatregelen voor reductie van de emissie van fijnstof voor de pluimveesector tot in 2028 jaarlijks open te stellen. De fiscale- en subsidiefaciliteiten zijn beschikbaar voor zowel de bedrijven in de hotspots als voor de bedrijven daarbuiten.
- De lijst met subsidiabele technieken wordt zo spoedig mogelijk uitgebreid, zowel met puur brongerichte maatregelen als met nieuwe klimaatbeheersingssystemen met een bewezen reductie van fijnstofemissie.
- Voor de nader te definiëren “knelpunten” een subsidieregeling beschikbaar te stellen zoals eerder is toegepast, de zogenaamde “NSL-knelpunten regeling”.

Bevoegd gezag, gemeenten en provincies

Van het bevoegd gezag (gemeenten in samenwerking met de provincies en als opdrachtgever voor omgevingsdiensten) wordt gevraagd:

- Samen met de pluimveesector te komen tot definitieve vaststelling van de hotspots, aan de hand van de beoogde RIVM analyse (zie paragraaf 2.2 Definitie en selectie van hotspots).
- Het opstellen en uitvoeren van een Fijnstof Emissie Plan voor pluimveebedrijven in hotspots en knelpunten, te regelen in hun Omgevingsplan (of in een Omgevingsvisie van de provincie).

2. Sectorplan

- Het daadwerkelijk organiseren en uitvoeren van het FEP, zoals:
  - meekijken en meedenken in de pilot fase waarin het FEP wordt opgesteld en getest
  - implementeren van het sectorplan als onderdeel van hun aanpak van de fijnstofuitstoot
  - mailing naar de betreffende pluimveebedrijven inzake het in te vullen FEP
  - bewaken van daadwerkelijke opstelling van het FEP per bedrijf(slocatie) en controle op de implementatie van de in het FEP genoemde maatregelen/technieken
  - de resultaten van de uitvoering van sectorplan te delen met de pluimveesector, voor zover mogelijk binnen de privacy wetgeving, opdat de pluimveesector waar nodig gericht extra inzet kan leveren.

De pluimveesector zelf, via de organisaties voor belangenbehartiging

LTO/NOP en NVP:

- Na het opleveren van de beoogde RIVM-kaartjes in overleg treden met het betrokken bevoegd gezag over de vaststelling van de hotspots
- In de vakbladen, bij bijeenkomsten en via eigen pers aandacht voor het sectorplan en werken aan verder vergroten van de bewustwording en het draagvlak voor het uitvoeren van het sectorplan en in geval er sprake is van de hotspotbenadering: het opstellen en implementeren van een FEP
- In overleg aanleveren van een bijlage voor de mailing van het bevoegd gezag naar de pluimveehouders, waarin wordt gewezen op het opstellen van het FEP en het benoemen van de mogelijke ondersteuning daarbij, vanuit een centrale organisatie, bijv. het PEV.
- In overleg met partijen najaar 2025 een voorzet voor de evaluatieopzet maken. Na bespreking en goedkeuring door bevoegde gezagen kan dan in 2026 de evaluatie plaatsvinden.

2. Sectorplan

2.4 Borging

De pluimveesector wil met de gemeenten waar pluimvee significant bijdraagt aan een 'hotspot' voor emissie van fijnstof samenwerken.

- Betrokken gemeenten regelen daarom via hun Omgevingsplan, of sluiten aan bij de Omgevingsvisie van de provincie waarin dit wordt geregeld, dat pluimveebedrijven in hotspots en knelpunten een Fijnstof Emissie Plan opstellen en uitvoeren. Zij nodigen tijdig de betrokken pluimveebedrijven uit hun FEP aan te leveren. In de uitnodiging wordt aangegeven dat het bedrijf ondersteuning vanuit de pluimveesector kan krijgen om het FEP op te stellen. De gemeenten houden een overzicht bij van aangeschreven bedrijven en van ingeleverde FEP's.
- Om het proces te versnellen (de meeste Omgevingsplannen lijken nog even op zich te laten wachten), wordt bij accordering van het sectorplan door beide ministeries, door de sector overleg opgestart met de betreffende gemeenten, omgevingsdiensten en provincies. Na het beschikbaar komen van de RIVM-kaartjes kan een concrete invulling worden gerealiseerd van het opstellen en uitvoeren van een FEP.
- Waar nodig, als het Omgevingsplan te lang op zich laat wachten, wordt in onderling overleg naar een passende oplossing gezocht, bijvoorbeeld door de opname van een verplichte FEP voor bedrijven in hotspots in het eerder op te stellen "Omgevingsprogramma" of in de 'BAL fijnstof'.

3. Verwachte resultaten

- Via het sectorplan neemt de pluimveehouderij haar verantwoordelijkheid en levert ze ten behoeve van de door experts verwachte gezondheidswinst een bijdrage aan het behalen van de WHO-norm in de hotspotlocaties, die groter is dan haar aandeel in de PM10-belasting.
- Vanaf 2022 werkt de pluimveesector samen met betrokken gemeenten met een definitieve versie van het Fijnstof Emissie Plan.
- Daar waar in een gemeente de WHO-norm ($20 \mu\text{g}/\text{m}^3$) wordt overschreden en de pluimveesector daaraan ook een substantieel aandeel heeft, zorgt de pluimveesector voor 2028 voor minimaal halvering van de fijnstofuitstoot (PM10) van pluimvee t.o.v. de situatie van 2016.
- Landelijk wordt de emissie van PM10 van pluimvee substantieel verlaagd t.o.v. de fijnstofuitstoot van pluimvee in 2016. Deze tendens wordt op korte termijn ingezet. Wij verwachten dat ook op nationaal niveau de emissie van fijnstof van de pluimveesector uit 2016 in 2028 minimaal gehalveerd is.
- Door het maatwerk, initiatief en draagvlak vanuit de sector, en de samenwerking met gemeenten wordt werkelijk en sneller resultaat geboekt waar dat nodig is.
- Via het FEP wordt het voor het bevoegd gezag eenvoudig te volgen of de pluimveehouder conform FEP het bedrijf heeft aangepast en daarmee heeft voldaan aan het reductiedoel.
- Als RIVM de hotspotlocaties geïdentificeerd heeft, kan berekend worden wat de reductie in die hotspots betekent voor de PM10-concentratie, de blootstelling van gevoelige objecten aan PM10-concentraties boven de WHO-norm en wat de reductie betekent voor het aantal personen dat wordt blootgesteld aan te hoge PM10 concentraties. Dat gebeurt bij aanvang van het uitvoeren van het sectorplan.
- Met het eigen sectorplan ontstaat een groter draagvlak bij pluimveehouders dan bij het wettelijk opleggen van reductie-eisen.
- Het toepassen van een landelijke regeling en aanvullend een gebiedsgerichte aanpak met hogere eisen waar nodig, wordt als een eerlijker beleid ervaren dan een generiek beleid, waarin geen rekening wordt gehouden met de regio, ligging de PM10 concentratie en de mate van belasting op gevoelige objecten. Ook dat vergroot het draagvlak onder de pluimveehouders.
- Uit het doorlopen proces blijkt dat de diverse betrokken partijen een vergelijkbaar doel m.b.t. fijnstofemissie nastreven en graag met elkaar, in een goede samenwerking, komen tot realistische plannen en uitvoering daarvan.
- De ervaring leert, bij andere initiatieven, projecten en trajecten dat de benadering via 'keukentafelgesprekken' (zoals bij het FEP) leidt tot wederzijds begrip, onderling

3. Verwachte resultaten

vertrouwen, verbetering van de samenwerking en grotere bereidheid tot het doorvoeren van aanpassingen.

- Het voorgestelde beleid leidt, via maatwerk, tot de meeste gezondheidswinst op korte termijn, met doelmatige inzet van schaarse middelen en een goede afstemming op de bedrijfssituatie en het investeringsritme van de ondernemer.

4. Kennisbehoefte

Met betrekking tot fijnstof en pluimvee zijn er nog diverse kennisleemtes, zoals bijvoorbeeld de risico's van pluimveestof relatief ten opzichte van andere fijnstofbronnen voor de humane gezondheid. Invulling van die leemtes kan consequenties hebben voor de prioritering van investeringen in de reductie van emissie van fijnstof. Daarnaast is behoefte aan innovatie op systeem-, technisch- en managementniveau om te komen tot een meer integrale aanpak van het stalklimaat en de beheersing van emissies.

Figuur 3 Meten van de fijnstofconcentratie in een vleeskuikenstal, foto PEV

Bijlagen

Bijlage 1: Uitgangswaarden voor emissie van PM10 in g per dier per jaar en emissie bij reductie van 50%, resp. 30%.

Type pluimvee	Referentie (g per dier per jaar)	50% reductie	30% reductie
Opfok leg, grondhuisvesting	30	15	20
Opfok volierehuisvesting	23	12	16
Leghennen ¹ , grondhuisvesting	84	42	59
Leghennen ¹ , volierehuisvesting	65	33	46
Opfok vleeskuikenouderdieren	23	12	16
Vleeskuikenouderdieren	43	22	30
Vleeskuikens	22	11	16
Vleeskalkoenen	86	43	60
Vleeseenden	84	-	59

¹Inclusief ouderdieren legsector

Bijlagen

Bijlage 2: Lijst van pluimveedichte gemeenten

In de investeringsmodule van de subsidieregeling brongerichte maatregelen veehouderij zijn onderstaande pluimveedichte gemeenten aangewezen. Daar bovenop is onderstaand aangegeven in welke gemeenten op gemeenteniveau de WHO-norm van een gemiddelde jaarconcentratie van 20 µg fijnstof per m³ lucht wordt overschreden en in welke gemeenten op meer dan 30 dagen per jaar de norm voor de 24-uurs concentratie wordt overschreden.

Gemeente	Overschrijding WHO-norm	Overschrijding 24-uurs concentratie
Asten	+	+
Barneveld	-	+
Bergeijk	-	-
Bernheze	+	-
Best	-	-
Bladel	-	-
Boekel	-	-
Boxmeer	-	-
Cuijk	-	-
Dalfsen	-	-
De Wolden	-	-
Deurne	-	-
Druten	-	-
Ede	-	+
Eersel	-	-
Gemert-Bakel	-	-
Gilze en Rijen	-	-
Grave	-	-
Hardenberg	-	+
Harderwijk	-	+
Heeze-Leende	-	-
Helmond	-	-

Bijlagen

Horst aan de Maas	-	-
Laarbeek	-	-
Landerd	-	-
Leudal	-	-
Leusden	-	-
Loon op Zand	-	-
Meierijstad	-	-
Mill en Sint Hubert	-	-
Neder-Betuwe-		-
Nederweert	+	+
Nijkerk	-	-
Oirschot	-	-
Oisterwijk	-	-
Overbetuwe	-	-
Peel en Maas	-	+
Putten	+	-
Raalte	-	-
Renswoude	+	-
Rhenen	-	-
Scherpenzeel	+	+
Sint Anthonis	-	-
Someren	+	+
Son en Breugel	+	-
Uden	-	-
Utrechtse Heuvelrug	-	-
Veenendaal	-	-
Venray	+	-
Wageningen	-	-
Weert	-	+
West Maas en Waal	-	-
Woudenberg	+	-

Bijlagen

Bijlage 3: Uitwerking van het opstellen van Fijnstof Emissie Plannen (FEP's) voor pluimveebedrijven in hotspots

Algemeen

Het FEP wordt uitsluitend toegepast op de pluimveebedrijven die vallen onder de hotspotbenadering en heeft tot doel:

- inventariseren wat de bedrijfssituatie is (vergunningen en actuele situatie)
- inventariseren wat de plannen van de pluimveehouder zijn voor de toekomst
- aangeven/uitleggen welke inspanningen van de pluimveehouder wordt verwacht m.b.t. fijnstofreductie gegeven de ligging van het bedrijf
- aangeven welke technische mogelijkheden beschikbaar zijn voor de betreffende bedrijfssituatie en hoe nieuwe ontwikkelingen zijn te volgen
- uitleggen wat het verdere proces is.

Het FEP beperkt zich tot de reductie in fijnstof emissie. Echter in het gesprek kan aan de orde komen in hoeverre voorwaarden aan andere emissies invloed kunnen hebben op de te maken keuzes in toekomstplannen en/of technieken.

Borging

Voor de pluimveehouders in een gedefinieerde hotspot wordt door het bevoegd gezag het invullen van het FEP verplicht gesteld. Dit wordt geregeld via de 'Zorgplicht' (onderdeel Informatieplicht); qua opzet vergelijkbaar met trajecten, zoals het verplicht aanleveren, door een bepaalde groep ondernemers, van een plan met energiebesparende maatregelen.

Na het invullen dient de pluimveehouder te ondertekenen voor 'naar waarheid ingevuld'.

Het ingevulde FEP wordt aangeleverd bij het lokale bevoegd gezag, de betreffende gemeente en/of omgevingsdienst (nader per hotspotgebied af te stemmen). Het laten invullen, de beoordeling en verdere uitvoering van het FEP is de verantwoordelijkheid van het bevoegd gezag. De verplichting tot het opstellen van een FEP wordt hiervoor opgenomen in het gemeentelijke Omgevingsplan of in de provinciale Omgevingsvisie.

Organisatie en werkwijze

Het Praktijkcentrum Emissiereductie Veehouderij (PEV) te Barneveld heeft de kennis en competenties voor een organiserende, faciliterende en voorlichtende rol voor de totstandkoming van een format voor het FEP en het begeleiden van het invullen van het FEP op de bedrijven.

In de 2^e helft van 2021 wordt, in overleg met betreffende gemeenten en omgevingsdiensten en eventueel milieuadviseurs en kennisinstellingen, een format opgesteld. Hiermee wordt eind 2021 proef gedraaid op

Bijlagen

10-15 pluimveebedrijven, verdeeld over de verschillende pluimveetypen (opfok, leg, ouderdieren, vleeskuikens) en over drie provincies (Gelderland, Limburg en N-Brabant). Na deze pilot wordt eind december 2021 een definitief format opgesteld, waarmee in 2022 gestart kan worden met de definitieve uitrol.

Na definitieve vaststelling van de hotspotgebieden en welke bedrijven onder de hotspotbenadering gaan vallen, worden deze bedrijven aangeschreven door het bevoegd gezag. In de communicatie wordt aangegeven dat de pluimveehouder gebruik kan maken van diensten van bijvoorbeeld het PEV voor het invullen van het FEP. Een persoonlijk keukentafelgesprek is daarbij het uitgangspunt. De pluimveehouder is vrij in de keuze hoe de invulling van het FEP tot stand komt: geheel op eigen initiatief, met inschakeling van PEV en/of met inschakeling, op eigen kosten, van een adviseur (bijv. van de voerleverancier of een milieuadviesbureau). Inschakeling van de aangewezen instantie is bij voorkeur kosteloos voor de pluimveehouder (al dan niet met een voucher).

Combinatie met andere initiatieven

Vanwege de vele ontwikkelingen in de landbouw en de vele uitdagingen waarmee agrarische ondernemers worden geconfronteerd, zijn er allerlei landelijke en regionale initiatieven ontstaan om de agrarische ondernemers te ondersteunen bij het maken van keuzes: 'waar wil ik met mijn bedrijf naar toe?' Voorbeelden hiervan zijn het aanbieden van coaching-gesprekken ('Zicht op de Toekomst') door het Landbouwnetwerk (regio Foodvalley), het aanbieden van keukentafelgesprekken in Limburg (Stichting Keukentafel/provincie Limburg) en de kennisvouchers (SABE regeling LNV). Voor de pluimveehouders die het FEP dienen in te vullen, kan het volgen van een dergelijk traject nuttig zijn vòòr het invullen van het FEP. In de communicatie zal daarom vroegtijdig gewezen worden op dit soort mogelijkheden en bij gebleken interesse zal hiermee bij de planning rekening worden gehouden, dus eerst een traject waarin keuzes centraal staan en daarna FEP invullen.

Ten slotte / begroting

Het opstellen van de FEP's is een essentieel onderdeel van het sectorplan fijnstofreductie pluimvee. Het invullen van het FEP aan de keukentafel, met persoonlijke aandacht en uitleg, zal naar verwachting leiden tot meer draagvlak en meer bereidheid tot het werkelijk doorvoeren van aanpassingen op het bedrijf. Tevens wordt de openheid en samenwerking bevorderd tussen pluimveehouder, gemeente, omgevingsdienst en periferie (adviseurs).

Voor het vergroten van het draagvlak en de bewustwording is goede communicatie essentieel. De pluimveesector zal hiervoor een communicatieplan opstellen, waarin o.a. de mogelijkheid van het houden van regionale bijeenkomsten met de betreffende pluimveehouders wordt beschreven.

Na acceptatie van het sectorplan (als alternatief op een wettelijke regeling), consensus over de werkwijze voor het invullen en uitvoeren van het FEP en de vaststelling van het aantal pluimveehouders dat onder de hotspotbenadering gaat vallen, kan een begroting worden opgesteld.

Bijlagen

Bijlage 4: Lijst met personen die een bijdrage hebben geleverd aan de totstandkoming van het sectorplan

De volgende personen zijn betrokken bij het sectorplan:

Leo Blanken (provincie Gelderland)
Bram Bos (Wageningen Livestock Research)
Hans Corsten (gemeente Weert)
Frans Deenen (gemeente Venray)
Hilko Ellen (Wageningen Livestock Research)
Hans Erbrink (Stacks Consult)
Teun Fabri (GD)
Mark Geurts (provincie Gelderland)
Chantal Goos (gemeente Scherpenzeel)
Paul Grefte (vleeskuikenhouder)
Dick Heederik (Universiteit Utrecht)
Peter Hermens (gemeente Barneveld)
Ronald Hoogerbrugge (RIVM)
Regina Jansen (gemeente Ede)
Niels Joosten (gemeente Bernheze)
Aart de Kruijf (oud wethouder gemeente Barneveld)
Herman Litjens (ZLTO)
Jori Meulendijks (gemeente Asten)
Marian Moelands (provincie Utrecht)
Wouter Moonen (provincie Noord-Brabant)
Jurgen Neimeijer (provincie Overijssel)
Pierre Raeven (provincie Limburg)
Henk Roodenboog (De Heus)
Dick Schieven (NVP)
Henk Spruijt (Biologische sector)
Fred Stouthart (omgevingsdienst Zuidoost-Brabant)
Frank Toemen (omgevingsdienst de Vallei)
Jos van Lent (provincie Noord-Brabant)
Rik van de Weerd (GGD Arnhem)
Esther van der Linden (gemeente Nederweert)
Victor van Wagenberg (Vencomatic)
Harold Veugen (gemeente Nederweert)
Bertus Verbeek (leghennenhouder)
Jan Vink (provincie Utrecht)
Jos Willekens (provincie Limburg)
Albert Winkel (Wageningen Livestock Research)

Vergelijkend overzicht

Met onderstaande tabel wordt de huidige regelgeving met het eerder voorgenomen beleid, het sectorplan en het geadviseerde besluit vergeleken.

	Huidige regelgeving	Eerder voorgenomen beleid¹	Sectorplan	Geadviseerd besluit
Reductie-eis bestaande stallen	0%	50%	30% 50% (hotspot)	30% 50% (hotspot)
Reductie-eis nieuwe stallen	30%	50% 70% (IPPC)	50%	50%
Bestaande stallen reductie termijn		Uiterlijk 1-1-2030	Uiterlijk 1-1-2030 (buiten hotspot) Uiterlijk 1-1-2028 (binnen hotspot)	Uiterlijk 1-1-2030 (buiten hotspot) Uiterlijk 1-1-2028 (binnen hotspot)
Eis voor kleinere dier-categorieën	30% (nieuwe stallen)	30% (nieuwe stallen)	30% (nieuwe en bestaande stallen)	30% (nieuwe en bestaande stallen)
Extra reductie boven generieke eisen	Lokaal beleid	Lokaal beleid	Lokaal beleid In hotspots FEP met maatregelen 50% reductie bestaande stallen	Lokaal beleid 50% reductie voor bestaande stallen in pluimveedichte gemeenten in Bal
Eis vrijwaring	Nee	Nee	Ja	Nee
Eisen per adres	Nee	Nee	Ja	Ja
Doel 50% emissiereductie behaald ²		Ja	36% (landelijk) 50% (hotspots)	36% (landelijk) 50% (hotspots)
Geschatte gezondheids-winst RIVM ³	Scenario KEV 6128 jaar 0,400 maanden	Scenario 1 5680 jaar 0,371 maanden	Scenario 3 5721 jaar 0,373 maanden	Scenario 3 5721 jaar 0,373 maanden

¹ Kamerstuk 28 973, nr. 191

² Zie bijlage 'Vergelijking gezondheidseffecten RIVM'

³ Hierin zijn conform het Schone Lucht Akkoord de indicatoren YLL (cumulatief levensduurverlies in jaren) en LXL (gemiddeld levensduurverlies per persoon in maanden) gehanteerd.

Gespreksverslag & Afspraken

We hebben op 22 maart 2022 gedurende anderhalf uur een goed en inhoudelijk gesprek gehad over de aanpak van fijnstofemissies in de pluimveehouderij. Dit gespreksverslag beperkt zich tot de inhoudelijke punten waar nader uitzoekwerk nodig is en de gemaakte afspraken. Daarnaast zijn veel punten aan de orde gekomen die gezamenlijk verhelderd zijn en/of waarover we het eens zijn.

Inhoudelijke punten

- In geen van de voorstellen is er sprake van verdergaande aanscherping voor voorlopers. Een emissiegrenswaarde in gram per dierplaats per jaar zorgt ervoor dat bedrijven die een stal hebben gebouwd na 1 juli 2015 (met minimaal 30% reductie) of bovenwettelijke investeringen hebben gedaan aan dezelfde emissiegrenswaarde moeten voldoen als andere bedrijven. De sector gaf aan hierover opgelucht te zijn.
- In de interviews voorafgaand aan het opstellen van het sectorplan leken lokale overheden positief over een gebiedsgerichte aanpak met een emissiereductieplan per bedrijf. In een klankbordsessie waarin het voorstel van de sector is besproken leefden er grote zorgen over de benodigde uitvoeringscapaciteit daarvoor. De sector geeft aan dat in de gemeenten Ede en Nederweert wordt gesproken over de opzet van pilots met de FEP's.
- Een uitwerking van het voorstel van de sector in overeenstemming met de Omgevingswet is volgens IenW en LNV afhankelijk van omgevingsplannen om de hotspots in vast te leggen. De doorlooptijd van deze plannen is dan een belemmering om de gezondheidswinst in 2030 te bewerkstelligen. De sector stelt dat ook dit een capaciteitsprobleem is waarin het voorstel juist voorziet.
- Bij het moderniseren van twee stallen op één erf is het volgens IenW en LNV de vraag of normen per stal of per erf de snelste route naar emissiereductie oplevert. De sector is ervan overtuigd dat een reductiedoel per adres de snelste route is met het meeste draagvlak, omdat investeringen logisch worden gedaan passend bij de ontwikkeling en het investeringsritme van het bedrijf.
- De sector geeft aan dat ze verwachten dat fijnstofconcentraties ook omlaag gaan n.a.v. onder meer stikstofmaatregelen.
- De sector geeft aan er vertrouwen in te hebben dat met het sectorplan eenzelfde gezondheidswinst kan worden behaald als bij een generieke wettelijke regeling met 70% en 50% vermindering.
- De sector is van mening dat opstellen plan bij pluimveehouders leidt tot benodigde vermindering fijnstof.
  - De sector wil helpen dit met pluimveehouders aan keukentafel te doen.
  - De sector vindt dat de overheid dit moet betalen aangezien het een overheidstaak is.
  - De sector is overtuigd dat het sectorplan resulteert in versnelling van fijnstofreductie

Afspraken

- De benodigde uitvoeringscapaciteit van beide plannen bij gemeenten en omgevingsdiensten wordt in kaart gebracht. Waar de sector uitvoeringscapaciteit op zich neemt worden de kosten daarvan door de sector in kaart gebracht.
- De sector levert een praktijkvoorbeeld aan waarin reductiedoelen per erf er voor hebben gezorgd dat er cumulatief minimaal een gelijk zo niet grotere emissiereductie plaatsvindt dan bij een opgaaf per stal.
- IenW gaat na of het RIVM de gezondheidswinst van het sectorplan op hoofdlijnen kan vergelijken met die van het concept Bal fijnstof, hierbij wordt ook de optie om gezondheidswinst uit te drukken o.b.v. aantal blootgestelden aan meer dan 20 µg/m³ PM10 meegenomen.
- Nadat bovenstaande verhelderingen en checks zijn doorlopen adviseren IenW en LNV de betrokken bewindspersonen, waarbij ook een bestuurlijk overleg met lokale overheden tot de mogelijkheden behoort.
- De sector stuurt schriftelijk verhelderingen, aanvullingen en/of reacties op het gesprek.

Reductie per erf

1) Aanleiding

In het sectorplan “Aanpak van de pluimveesector voor reductie van de emissie van fijnstof (PM10)”, dat op 30 juni 2021 is aangeboden aan de ministeries van LNV en I&W, is onder hoofdstuk 2.1.1 het volgende artikel opgenomen:

- De reductiedoelen m.b.t. emissie van PM10 worden per adres (postcode + huisnummer) gerealiseerd. Bedrijven met meer stallen op dat adres mogen reducties boven de 50% resp. 30% in een stal verrekenen met de taakstelling voor de andere stallen. Zo worden bedrijven gestimuleerd maximaal te investeren in sterk reducerende technieken in een passend investeringsritme.

2) Discussie

Vanwege de zorg dat dit artikel opgevat zou kunnen worden als “intern salderen”, wat zou kunnen leiden tot uitbreiding van het aantal dieren, leidt dit artikel tot discussie. Het artikel heeft echter een andere achtergrond. Gevraagd wordt om, bij nieuwbouw (of aanpassing van een bestaande stal), de extra reductie boven de reductie-eis (door bijv. een geavanceerd klimaatbeheersingssysteem met 70 % fijnstof reductie te installeren) te mogen compenseren met de reductie-eis voor de andere bestaande stal (-len). Het heeft geen betrekking op het opvullen van het “overschot” aan fijnstofreductie met meer dieren.

Stel: het gaat om een bedrijf buiten een hotspotgebied waar de reductie-eisen in het sectorplan op resp. 50 % en 30 % staan, en de pluimveehouder heeft 2 stallen (met hetzelfde aantal dieren) waarvan er één wordt vervangen door nieuwbouw met 70 % fijnstofreductie, dan kan hij voor de andere stal volstaan met 10 % reductie (30 % eis voor bestaande stallen minus 20 % “over”) in plaats van te moeten voldoen aan de 30 % reductie-eis voor bestaande stallen.

De pluimveehouder geeft er, met de forse investering in de fijnstof reducerende techniek in de nieuwbouw, blijk van bij te willen dragen aan het verlagen van emissies en het verbeteren van de maatschappelijke acceptatie. Het is aannemelijk dat hij, bij aanpassing van de 2^e stal, t.z.t. wederom kiest voor een techniek die meer reduceert dan de 30 % reductie-eis.

Als van de pluimveehouder geëist wordt ook in de 2^e stal (uiterlijk 31 december 2030) 30 % fijnstof te reduceren zal hij meer moeten investeren (bijv. in een dure warmtewisselaar) dan in geval van 10 % of 20 % (te behalen met bijv. een strooiselschuif). De pluimveehouder wordt dan dus financieel beperkt om later de grotere stap te zetten naar een techniek met een hogere fijnstofreductie, in de 2^e stal. Het is echter niet alleen de factor geld, het is ook mogelijk dat er in de loop der jaren een andere fijnstof reducerende techniek (of maatregel) beschikbaar komt die fors bijdraagt aan reductie en beter betaalbaar is. Zie voorbeelden.

3) Voorbeelden

Tijdens een overleg tussen vertegenwoordigers van de pluimveesector en de ministeries van I&W en LNV, d.d. 22 maart 2022, is gevraagd praktische voorbeelden van een dergelijke situatie aan te geven. Hierna volgen twee voorbeelden: twee verschillende situaties, maar hopelijk dragen deze voorbeelden bij aan een uitleg over de bedoeling: meer keuzeruimte voor de pluimveehouder, met als eindresultaat meer reductie.

A) Legpluimveehouder

Een legpluimveehouder in Barneveld vervangt een verouderde stal door nieuwbouw met een warmtewisselaar met 50 % fijnstofreductie. Vanuit het interimbeleid wordt tevens 30 % fijnstofreductie geëist in een bestaande stal. Dit is op dit moment alleen haalbaar met een warmtewisselaar (maar technisch moeilijk inpasbaar in deze stal) of een ionisatie systeem (waar de pluimveehouder niet de voorkeur aan geeft). Als de pluimveehouder in de bestaande stal een betaalbare strooiselschuif plaatst (met 20 % fijnstofreductie), voldoet hij niet aan de 30 % eis voor de bestaande stal (interimbeleid), maar behaalt hij over het gehele bedrijf meer dan de vereiste 30 % reductie (binnen Beh). Hij schat in de 2^e stal over 10 jaar te gaan vervangen met een dan actueel emissie reducerend systeem, waarmee naar verwachting minimaal 70 % fijnstof wordt gereduceerd.

Een praktisch voorbeeld van zo'n innovatie is de "mestschuifel": een systeem waarbij in strooiselstallen dagelijks de mest en het strooisel van elkaar wordt gescheiden. Als het huidige prototype kan worden doorontwikkeld tot een praktijkrijpe versie en in metingen de ingeschatte reductie daadwerkelijk wordt behaald, komt er een volledig nieuwe, betaalbare optie beschikbaar.

B) Vleeskuikenhouder

Tijdens het PEV/WLR project vanuit het Manifest Gezonde Leefomgeving Veehouderij (Regio Foodvalley) deed zich de volgende situatie voor bij een pluimveehouder te Ede. De pluimveehouder, met twee stallen, schakelde over van legkippen naar vleeskuikens. De Omgevingsdienst eiste, vanuit het daar geldende interimbeleid, voor beide stallen 30 % fijnstofreductie. Met de destijds beschikbare technieken kon dat uitsluitend worden ingevuld met relatief, dure warmtewisselaars (in de uitvoering van 31 % fijnstofreductie). De pluimveehouder kreeg, vanwege deelname aan het project, respijt om aan de reductie-eis te voldoen. In één van zijn stallen is de Serutech ionisatie getest; deze techniek is uiteindelijk, voor vleeskuikens, opgenomen op de landelijke lijst met 52 % fijnstofreductie. Deze techniek blijkt effectief en betaalbaar. De vleeskuikenhouder past nu in beide stallen deze ionisatie techniek toe, er wordt op bedrijfsniveau 52 % reductie gerealiseerd, met lagere kosten. Dit voorbeeld illustreert dat de factor tijd (in combinatie met nieuwe ontwikkelingen) ook een belangrijk aspect is.

Memo gezondheidswinst door minder fijnstofemissie pluimveebedrijven Expert oordeel op basis van een quick scan

Datum: 22 juni 2022
Auteurs: M.S. Huitema
J. Hoekstra

RIVM

A. van Leeuwenhoeklaan 9
3721 MA Bilthoven
Postbus 1
3720 BA Bilthoven
www.rivm.nl

T +31 88 689 8989
info@rivm.nl

Naar aanleiding van een vraag vanuit het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat is onderzoek gedaan naar de gezondheidswinst als gevolg van reducties op pluimvee emissies. Voor de berekeningen van de concentraties met emissiereductie en de verwachte gezondheidswinst wordt dezelfde methodiek gebruikt als het Schone Lucht Akkoord (SLA). Tabel 1 is een overzicht van de reducties verdeeld in vier scenario's. Het eerste scenario is een landelijke reductie van 51%, het tweede scenario is een landelijke reductie van 36%, het derde scenario is een landelijke reductie van 36% met in een aantal gemeenten (zie bijlage 1) een reductie van 50% en het vierde scenario is een landelijke reductie van 30%. Het vierde scenario is een individuele doorrekening van de maatregel op pluimvee uit het SLA. In de voortgangsmeting SLA is de gezondheidswinst van het volledige VES-pakket aan maatregelen doorgerekend en niet op individueel niveau. VES staat voor het voorgenomen Klimaat- en EnergieVerkenning (KEV) beleid inclusief het aanvullend SLA-beleid (Ruysenaars et al., 2021). De 30% reductie op pluimvee is een onderdeel van dit VES -pakket. Het apart doorrekenen van de pluimvee maatregel geeft inzicht in de extra gezondheidswinst van de scenario's 1 tot en met 3.

Tabel 1 Een overzicht van de vier scenario's met verschillende emissiereducties op pluimvee.

	Onderzoeksvraag
Scenario 1	Wat is de verwachte gezondheidswinst wanneer de emissiereductie pluimvee in 2030 51% bedraagt?
Scenario 2	Wat is de verwachte gezondheidswinst wanneer de emissiereductie pluimvee in 2030 36% bedraagt?
Scenario 3	Wat is de verwachte gezondheidswinst wanneer de emissiereductie pluimvee in 2030 36% bedraagt en 50% bedraagt in de gemeenten op de bijgevoegde lijst?
Scenario 4	Wat is de verwachte gezondheidswinst wanneer de emissiereductie pluimvee in 2030 30% bedraagt?

Het Schone Lucht Akkoord

De gezondheidswinst wordt in het SLA gekwantificeerd d.m.v. twee gezondheidsindicatoren. De potentieel te behalen (gemiddelde) winst in levensduurverwachting voor een nul-jarige in maanden. Dit wordt aangeduid met de indicator Life Expectancy Loss (LXL). De tweede indicator is Years of Life Lost (YLL). Dit is een groepsindicator over het aantal verloren levensjaren van de totale Nederlandse populatie. Beide indicatoren worden bepaald door het effect van PM10 en NO2. De

doelstelling van het SLA is een gezondheidswinst van 50% tussen 2016 en 2030. De gezondheidswinst wordt in de SLA-doelstelling uitgedrukt als de procentuele vermindering van het levensduurverlies (LXL) t.o.v. 2016 door het totaal aan binnenlandse bronnen. In tabel 2 staan de resultaten uit de eerste voortgangsmeting. Meer informatie over de voortgangsmeting is beschikbaar in de "Monitoringsrapportage Doelbereik Schone Lucht Akkoord" (Ruysenaars et al., 2021). Bij de uitvoering van alle SLA maatregelen (VES) is de gezondheidswinst tussen 2016 en 2030 47%. KEV in tabel 2 is het scenario met alleen het vastgestelde beleid uit de Klimaat- en EnergieVerkenning (Ruysenaars et al., 2021). De emissie reducties door SLA maatregelen zijn in het KEV-scenario niet meegenomen.

Tabel 2 De resultaten van de eerste voortgangsmeting van het SLA. Een procentuele afname in 2030 van de bijdrage aan het levensduurverlies (LXL). Als totaal voor Nederland: de bijdrage van binnenlandse bronnen, buitenlandse bronnen en het totaal inclusief natuur/onbekende bronnen. Weergave van de scenario's KEV en VES uit de "Monitoringsrapportage Doelbereik Schone Lucht Akkoord" (Ruysenaars et al., 2021).

Sector		2030 t.o.v. 2016	
		KEV	VES
S88	Totaal binnenlandse bronnen	-43%	-47%
S99	Totaal buitenlandse bronnen	-51%	-51%
S00	Natuurlijke en onbekende bronnen	4%	4%
	Totaal	-41%	-44%

De verwachte gezondheidswinst is berekend met de gezondheidsindicator (GHI). Hierbij wordt rekening gehouden met de blootstelling. Op basis van het Basisregister Adressen en Gebouwen (BAG) wordt een blootstellingsverdeling gemaakt. De GHI is een zogenoemde "2 componenten model". Het gezondheidseffect is het resultaat van de gecombineerde blootstelling aan NO₂ en PM₁₀. Daarnaast wordt er in het GHI een drempel van 5 µg/m³ gehanteerd op beide stoffen waardoor de concentratie die ontstaat door natuurlijke factoren niet is meegenomen in de gezondheidseffecten. Een uitgebreidere documentatie van de GHI staat in het 'Methoderapport Gezondheidsindicatoren Schone Lucht Akkoord' (Gerlofs-Nijland et al., 2019).

Resultaten

In het KEV, het basis scenario zonder pluimveemaatregelen, daalt het aantal verloren levensjaren (YLL) dat is toe te schrijven aan de landbouw met 2790 jaren verminderd t.o.v. 2016. Het verlies aan levensverwachting (LXL) door landbouwemissies daalt met 0,199 maand (ofwel 6 dagen). De emissiereductie van 30% op pluimvee uit het SLA in scenario 4 geeft een additionele reductie van 307 levensjaren en 0,020 maand levensverwachting. In tabel 3 staat een overzicht van de YLL en LXL door de sector landbouw per scenario. De focus is de extra gezondheidswinst van de reducties in scenario's 1 t/m 3 t.o.v. de maatregel op pluimvee uit het SLA in scenario 4 (met 30% vermindering

van de pluimvee-emissies, zoals in het VES-scenario). Scenario 2 (met 36% minder pluimvee-emissies) levert 40 extra levensjaren op en een extra levensverwachting van 0,003 maand (scenario 4 – scenario 2). De aanscherping naar 51% uit scenario 1 levert 141 extra levensjaren en een extra levensverwachting van 0,009 maand (scenario 4 – scenario 1). Scenario 3 zit tussen scenario 1 en 2 in met 100 extra levensjaren en een extra levensverwachting van 0,007 maand (scenario 4 – scenario 3).

Tabel 3 Resultaten van de twee gezondheidsindicatoren uit het GHI in Life Expectancy Loss (LXL) en Year of Life Lost (YLL) voor de verschillende scenario's inclusief KEV en 2016 voor de sector Landbouw.

Sector: Landbouw	2030 t.o.v. 2016					
	2016	KEV (2030)	Scenario 1	Scenario 2	Scenario 3	Scenario 4
Levensjaren verlies in jaren (YLL)	9098	6128	5680	5781	5721	5821
Vermindering levensverwachting in maanden (LXL)	0,599	0,400	0,371	0,377	0,373	0,380

Ook al zijn er duidelijk verschillen in gezondheidswinst tussen de scenario's binnen de sector landbouw, toch zijn die verschillen op het totaal aan gezondheidseffecten door binnenlandse bronnen miniem..

Referenties

Gerlofs-Nijland, M.E. et al., (2019): *Methodorapport Gezondheidsindicatoren Schone Lucht Akkoord*. RIVM-rapport 2019-0209, Bilthoven.

Ruysenaars, P.G. et al., (2021): *Monitoringsrapportage Doelbereik Schone Lucht Akkoord, Eerste voortgangsmeting, RIVM-rapport 2021-0114*

Bijlage 1: Gemeenten scenario 3 met 50% reductie

Asten	Meerijstad
Barneveld	Mill en Sint Hubert
Bergeijk	Neder-Betuwe
Bernheze	Nederweert
Best	Nijkerk
Bladel	Oirschot
Boekel	Oisterwijk
Boxmeer	Overbetuwe
Cuijk	Peel en Maas
Dalfsen	Putten
De Wolden	Raalte
Deurne	Renswoude
Druten	Rhenen
Ede	Scherpenzeel
Eersel	Sint Anthonis
Gemert-Bakel	Someren
Gilze en Rijen	Son en Breugel
Grave	Uden
Hardenberg	Utrechtse Heuvelrug
Harderwijk	Veenendaal
Heeze-Leende	Venray
Helmond	Wageningen
Horst aan de Maas	Weert
Laarbeek	West Maas en Waal
Landerd	Woudenberg
Leudal	
Leusden	
Loon op Zand	